

PRVOTNÝ STAV ČLOVEKA V RAJI (RAJ A PÚŠŤ AKO STAVY ŽIVOTA A MYSLE ČLOVEKA)

Miroslav ŽUPINA

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

TAJOMSTVO PRVOTNÉHO STAVU ČLOVEKA

Život prvých ľudí v raji predstavuje výnimočnú periódu v ľudskej histórii, avšak hneď je potrebné dodať, že nejde o históriu v tradičnom zmysle slova, pretože nevieme, akým spôsobom je možné korelovať naše chápanie historických faktov s biblickým rozprávaním o rajscom živote. Sme totiž oddelení od tohto života priepasťou – pádom do hriechu, a od tohto okamihu sa nachádza mimo našej ľudskej skúsenosti či spomienok. Dá sa povedať, že celá pravda rajskeho života je akoby na hranici – a možno i za hranicou – ľudskej možnosti ju ako-tak chápať. História stvoreného sveta je vo Svätom Písme opísaná jednoduchými a pritom celkom zreteľnými slovami, avšak pri ich čítaní často zabúdame, že fenomén hriechu pokazil zmysel biblických slov, ktorý pôvodne zodpovedal podstate vecí.

Z tohto dôvodu biblické rozprávanie o stvorení sveta a človeka vrátane života prvých ľudí v raji je potrebné chápať predovšetkým ako odhalenie Božieho tajomstva a pravdy, ktoré dokážeme odkrývať, a teda čiastočne spoznávať len cez vieru. Aj my teda pri skúmaní otázky života prvých ľudí v raji musíme vychádzať *len* z toho, čo sa nám ponúka, teda zo Svätého Písma a diela svätých otcov, ktorí vo Svätom Duchu nás hlbšie ponárajú do tajomstva človeka a jeho života v raji. Pri tomto objasňovaní svätí otcovia vychádzajú z princípu, že „te-
rajšie rysy človeka, pokiaľ ide o jeho prirodzenosť, sú v dôsledku istej nevyh-
nutnej postupnosti evidentne odlišné od tých, ktoré mal na počiatku.“¹¹⁷

¹¹⁷ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Περί κατασκευής του ανθρώπου. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 44. Paris, 1863. s. 128.

Sväté Písmo zreteľne svedčí o tom, že prvý človek v raji bol „*veľmi dobrým*,“¹¹⁸ krásnym a dokonalým Božím stvorením. Na druhej strane predsa len nebol bytosťou svojbytnou a neohraničenou, navyše bol odkázaný na neustálu Božiu pomoc. Iba Stvoriteľ dáva stvorenému svetu život aj dych, a iba Ním žijeme, pohybujeme sa a existujeme.¹¹⁹ Všetko Božie stvorenie, aj keď by bolo ako dokonalé, predsa je len stále podmienené a nie je schopné autonómnej existencie mimo Boha. Človek nie je v tomto zmysle výnimkou a je stále podriadený danému fundamentálnemu princípu vo všetkých úrovniach svojho bytia. Človek v raji, ako hovorí svätý apoštol Peter, bol „*účastníkom Božej prirodzenosti*“¹²⁰ a tiež účastníkom tých veľkých Božích darov, ktorými Boh zo svojej milosti doplnil nedostatok našej podstaty. Nestvorené Božie energie preobrazujúce stvorenú Adamovu prirodzenosť boli oživujúcou dreňou prvého človeka, zárukou nesmrteľnosti a silou pozdvihujúcou ho k Stvoriteľovi. Boh, želajúc si definitívne upevniť slobodnú vôľu človeka v dobre, dáva mu zákon za účelom posilnenia slobody. Týmto zákonom bolo prikázanie, ktoré určovalo, čím všetkým môže disponovať, a čoho sa nemá dotýkať.¹²¹ Za dodržanie tohto prikázania Boh sľubuje človeku *nesmrteľný život a nasýtenie sa večnými blahami*,¹²² pričom mu v jeho výbere ponecháva plnú slobodu.

ZÁKLADNÉ ZNAKY STAVU ČLOVEKA V RAJI

Jedným zo základných znakov stavu človeka v raji bola možnosť, že sa mohol slobodne rozhodovať buď pre dobro, alebo pre zlo. Spočiatku bola ľudská prirodzenosť nasmerovaná a obrátená k svojmu Stvoriteľovi – Bohu, teda dobru. Avšak táto orientácia sa postupne mala stať uvedomelou a cieľavedomou, to znamená, že človek si mal slobodne zvoliť a vybrať tento *jednosmerný* spôsob života, ktorý sledoval jediný cieľ, zintenzívnenie spoločenstva medzi človekom

¹¹⁸ 1Mjž 1, 31.

¹¹⁹ Pozri Sk 17, 25-28.

¹²⁰ 2Pt 1, 4.

¹²¹ Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ. 1858. Λόγος εἰς τὰ Θεοφάνια. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 36. Paris, 1858. s. 324.

¹²² *Liturgia svätého Vasilija Veľkého (druhá modlitba eucharistického kánona).*

a Bohom a ich zjednotenie podľa blahodäte. Tak by človek dosiahol stav nezvratnej a definitívnej dokonalosti – zbožštenie.¹²³

Ďalším znakom prirodzenosti človeka pred jeho pádom bola *duchovná detinskosť*, to znamená, stav duchovnej nezrelosti.¹²⁴ Táto *duchovná detinskosť* prvých ľudí spočívala v skutočnosti, že všetko im bolo dané a darované z Božej lásky presne ako otec z lásky obdarúva svoje deti. Prví ľudia – v duchovnom význame ešte *deti* – sa s detskou naivnosťou a nesmiernou dôvernosťou tešili zo všetkých Božích darov. Postupne však mali duchovne rásť a dospievať a tieto dary prijímať s vďačnosťou. K dosiahnutiu tohto cieľa Boh vybral tieto dva spôsoby, *opatrenia*. Prvý spôsob spočíval v tom, že stvoril dve ľudské osoby – muža a ženu, aby interpersonálnym dialógom napredovali a vyvíjali sa na úroveň zrelosti a takto mohli dosiahnuť dokonalosť. Pod druhým spôsobom sa chápe to, že Boh sám osobne začal vychovávať a pedagogicky viesť prvých ľudí v raji tým, že im dával rôzne výchovné prikázania, ako napríklad to, ktoré sa týkalo zákazu okúsenia plodu zo *stromu poznania dobra a zla*.¹²⁵ Táto výchova, *Božia pedagogika*, mala za cieľ duchovné zdokonaľovanie sa ľudí, teda ich prechod zo stavu naivného detinského a pasívneho prijímania Božích darov do stavu slobodného aktívneho snaženia sa o ich udržanie, ochranu a rozvíjanie. Z toho jednoznačne vyplýva, že cieľom takejto výchovy prvých ľudí bolo ich duchovné napredovanie, dospievanie a zdokonaľovanie sa.¹²⁶

OTÁZKA DOKONALOSTI PRVÉHO ČLOVEKA

Pod dokonalosťou chápeme to, že prvý človek disponoval plnosťou ľudskej prirodzenosti, čo znamená, že mal čistý um, slobodnú vôľu, nepoškvrnenú dušu, dokonalé telo, teda mal všetko to, čo tvorí neoddeliteľnú súčasť *vlastníctva* ľudskej prirodzenosti. Úvahy iného charakteru, ktoré popierajú alebo uberajú

¹²³ Pozri ΤΣΑΝΑΠΑΣ, Π. 1970. *Η ανθρωπολογία του Μ. Βασιλείου*. Θεσσαλονίκη : Ιδρ. Πατερικών Μελετών, 1970. s. 53.

¹²⁴ Pozri WARE, K. 1996. *Cestou orthodoxie*. Praha : Sít, ekumenické nakladatelství, 1996. s. 57.

¹²⁵ Pozri 1Mjž 2, 17.

¹²⁶ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Byzantská teológia II. Doktrína*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2004. s. 48-49.

na plnosti Adamovej prirodzenosti, sú cudzie pravoslávne biblickému chápaniu stvorenia človeka.

Dokonalosť prvého človeka do pádu predpokladá, že všetky jeho kvality a sily boli neporušené, zdravé, a zodpovedali určeniu alebo poslaniu, pre ktoré bol človek stvorený. Sväté Písmo hovorí, že „Boh stvoril človeka čistého.“¹²⁷ Nebol v ňom ani tieň hriechu, rovnako tak ani najmenší príznak protivenia sa dobru. Svätý Ján Damasský dopĺňa, že „Boh stvoril človeka bezúhonného, bez vášní, milujúceho dobro, slobodného od všetkých starostí, ozdobeného každou cnosťou, obdareného všetkými blahami, akoby druhý svet – malý vo veľkom – ako nového Anjela klaňajúceho sa Bohu... Stvoril ho podľa prirodzenosti bezhriešneho a slobodného.“¹²⁸ Obklopujúci fyzický svet nebol pre Adama v ničom nebezpečný, nemohol mu nijako uškodiť, pretože bol stvorený tak, aby žiaden z Bohom stvorených živlov nemal pre neho negatívny dopad alebo následok. Teda prvý človek sa nemohol topiť vo vode, ani horieť v ohni, ani zem ho nedokázala pohltiť vo svojich priepastiach a rovnako tak mu nemohol žiadnym spôsobom uškodiť ani vzduch, dokonca ani zvieratá mu nemohli ublížiť. Všetko bolo stvorené tak, aby slúžilo a bolo podriadené svojmu vládcovi – korune stvorenstva.¹²⁹ Podobným spôsobom hovorí aj svätý Ignatij Brjančaninov, pričom dopĺňa, že všetky stvorené živly alebo elementy života, t. j. zem, vzduch, oheň a voda, sa nachádzali v dokonalej harmónii a pokoji.¹³⁰

To, čo sme uviedli o Adamovi a jeho nedotknuteľnosti zo strany prírody, sa rovnako tak vzťahuje aj k jeho žene, pretože ona je *kosťou z jeho kostí a telom z jeho tela*.¹³¹ Ako hovorí metropolita Makarij Bulgakov, „človek vzišiel z rúk svojho Stvoriteľa dokonalý aj po telesnej stránke. Ako stvorenie učinené nekonečnou Božou múdrosťou svojím obdivuhodným usporiadaním, ktoré dodnes nestratilo vôbec nič na svojej kvalite, nesvedčí o prítomnosti akýchkoľvek nedo-

¹²⁷ Kaz 7, 29.

¹²⁸ ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ. 1864. Εκδοσις ακριβής της ορθόδοξου πίστεως. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 94. Paris, 1864. s. 921.

¹²⁹ Pozri ALFEJEV, I. 2016. *Mystérium víry. Uvedení do pravoslavné teologie*. Červený Kostelec : Pavel Mervart, 2016. s. 73.

¹³⁰ Pozri БРЯНЧАНИНОВ, И. 2005. *Жизнь и смерть. Слово о человеке. Слово о смерти*. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви «Даръ», 2005. с. 52.

¹³¹ Pozri 1Mjž 2, 21-23.

statkov, tak vnútorných, ako aj vonkajších. *Oblečené silou*¹³² disponovalo stále čerstvými a nevyčerpatelnými silami, nebolo v ňom ani najmenšieho narušenia a bolo dokonale oslobodené od všetkých chorôb i foriem utrpenia.¹³³ Celkovo je pre nás veľmi ťažké a zložité hoci len v malej miere vyčíslieť - a tým viac si aj predstaviť – všetky ďalšie prednosti a dokonalosti, ktorými disponovali prví ľudia v raji.¹³⁴

DOKONALOSŤ PODĽA BOŽEJ BLAHODATE

Adam disponoval dokonalosťou aj v kontexte *Božích hodnôt*, to znamená, že jeho život sa vyznačoval bezvášnivosťou, neporušenosťou, svätosťou a nesmrteľnosťou. Avšak tieto *kvalitatívne aspekty* mu neboli dané podľa prirodzenosti, ale podľa Božej blahodäte, pretože podľa prirodzenosti týmito vlastnosťami disponuje jedine Stvoriteľ. Človek ako Božie stvorenie na Jeho obraz a podobu bol s týmito darmi úzko spojený, avšak v prípade odpadnutia od Boha mohol ich aj stratiť. Svätý Symeon Nový Teológ v tejto súvislosti hovorí: „Boh na začiatku, keď stvoril človeka, učinil ho svätým, bezvášnivým a bezhriешným, podľa svojho obrazu a podoby. Človek bol v takomto stave podobný Bohu, ktorý ho stvoril, lebo svätý, bezhriешný a bezvášnivý Boh aj stvorenie tvorí sväté, bezhriешné a bezvášnivé. Avšak pokiaľ nemennosť je vlastnosťou jedného bezpočiatočného a nestvoreného Boha, stvorený človek podľaohol zmene, hoci disponoval spôsobom a možnosťou vďaka Božej pomoci sa jej nepodrobiť.“¹³⁵ Čo sa týka svätosti a bezhriешnosti, prvý človek bol bezhriешný nie v tom zmysle, že podľa prirodzenosti nemohol hrešiť, ale v tom, že v raji do pádu žil bez hriechu. Hriech nemal miesto v jeho Bohom stvorenej prirodzenosti, ale mohol sa stať *vlastníctvom* jeho vôle. Bezohriешnosť a svätosť prvých ľudí neboli

¹³² Sir 17, 3.

¹³³ МАКАРИЙ (БУЛГАКОВ), митр. 1999. *Православно-догматическое богословие*. Том I. Москва : Молодая гвардия, 1999. с. 465.

¹³⁴ Позри ЛЕОНОВ, В. 2013. *Основы православной антропологии*. Москва : Издательство Московской Патриархии Русской Православной Церкви, 2013. с. 35.

¹³⁵ СИМЕОН НОВЫЙ БОГОСЛОВ. 1892. Слово 2. In *Творения*. Том 1. Слова 1-52. Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 1892. с. 28.

absolútne, ale relatívne, neboli nevyhnutnými vlastnosťami jeho prirodzenosti, ale boli determinované jeho slobodnou vôľou.

DOKONALOSŤ IN POTENTIA

Dokonalosť Adama v raji nebola absolútna. Predstavovala akýsi základ, potenciál pre ďalšie zdokonaľovanie sa: „*Buďte dokonalí, aký dokonalý je váš Otec Nebeský.*“¹³⁶ Ľudská prirodzenosť, ako hovorí svätý Gregor Nysský, „bola pôvodne stvorená Bohom ako nejaká nádoba spôsobilá k prijímaniu dokonalosti.“¹³⁷ Ohraničenosť ľudskej prirodzenosti bola Adamom prekonávaná vďaka pôsobeniu Božej blahodäte, na ktorej participoval cez neustále spoločenstvo a zrenie slávy svojho Stvoriteľa. Ako správne poznamenáva V. Leonov, takéto chápanie relatívnej dokonalosti Adamovej podstaty sa v pravoslávnej tradícii uchovávalo vďaka patristickej literatúre a bolo „spojené s chápaním Boha ako jediného, ktorý je skutočne absolútne dokonalý.“¹³⁸

Aj zo všeobecného poznania Svätého Písma a patristickej tradície je zrejmé, že celkový duchovný stav prvých ľudí v raji nebol definitívny a dovŕšený. Navyše, nič v počiatočnom stave pred pádom nebolo konečné. Je to zreteľne badať zo stránok knihy *Genezis*, že všetko bolo „*veľmi dobré,*“¹³⁹ ale nie výborné alebo vynikajúce, už vôbec nie absolútne dokonalé. Takéto chápanie podporuje aj prítomnosť a potreba úlohy, ktorou Boh poveril človeka, aby pracoval a staral sa o raj,¹⁴⁰ ktorý si zo strany človeka vyžadoval jeho pozornosť a neustálu starostlivosť.¹⁴¹

¹³⁶ Mt 5, 48.

¹³⁷ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΝΣ. 1863. Εἰς Πουλχερίαν λόγος. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 46. Paris, 1863. s. 864-877.

¹³⁸ ЛЕОНОВ, В. 2013. *Основы православной антропологии*. Москва: Издательство Московской Патриархии Русской Православной Церкви, 2013. с. 36.

¹³⁹ 1Mjž 1, 31.

¹⁴⁰ Pozri 1Mjž 2, 15.

¹⁴¹ Pozri САР, А. 2016. *Stvorenie sveta a človeka, život a pád prarodičov, odhalenie priestupku a trest*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016. s. 130-131.

Samozrejme, to neznamená, že Boh nemohol stvoriť človeka v stave absolútnej dokonalosti. Určite mohol. V tejto súvislosti si V. Ježek kladie otázku, prečo Boh už od samotného počiatku nestvoril človeka *dokonalého*? Odpovedá tým spôsobom, že „akýkoľvek tvor, ktorý má slobodnú vôľu, je nedokonalý, pretože samotná existencia slobodnej vôle predpokladá možnosti, a teda nedokonalosť. Na druhej strane slobodná vôľa činí z človeka skutočného partnera a nielen otroka Božích zámerov.“¹⁴² Definitívna alebo absolútna forma dokonalosti, ktorá by pochádzala len od Boha, by pre človeka nemala žiadnu duchovnú hodnotu. Preto Boh stav dokonalosti u človeka neustanovil *mechanickým* ani *násilným* spôsobom, ale podmienil ho spoluprácou, synergiou dvoch slobodných bytostí – Boha a človeka, ktorý si mal slobodne zvoliť a vybrať stav dokonalosti. Tento stav sa dal dosiahnuť iba vlastným pričinením a úsilím človeka, pričom by spolupracoval s Bohom a jeho láskou, ktorá by mu bola neustále nápomocná. Nedokonalosť ľudskej prirodzenosti v počiatočnom stave pred pádom bola teda dielom zámeru Stvoriteľa,¹⁴³ ktorý očakával od človeka jeho slobodný a zodpovedný súhlas. Cirkevní otcovia sa zhodujú v tom, že pokiaľ ide o nedokonalosť, tá sa nevzťahovala na telesnú stránku života človeka v raji. Prví ľudia ako psychosomatické bytosti boli dokonalé osoby. „Telo človeka, keď ho Boh stvoril, svietilo ako socha, ktorá práve vyšla z taviacej pece,“¹⁴⁴ hovorí svätý Ján Zlatoústý. Teda nedokonalosť prvých ľudí bola etického a duchovného charakteru.

RAJ A PÚŠŤ AKO STAVY ŽIVOTA A MYSLE

V tejto časti chceme upriamiť pozornosť na život prvých ľudí v raji v kontexte vzájomného porovnania *kvality* ich života pred pádom (v raji) a po páde

¹⁴² JEŽEK, V. 2005. *Od individualizmu k obecnosti. Úvod do byzantskej teologickej antropológie*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2016. s. 29.

¹⁴³ Pozri ΕΥΘΥΜΙΟΣ (ΣΤΥΛΙΟΣ), K. 1990. *Ανθρωπος: άρσεν και θήλυ*. Αθήνα : Γρηγόρη, 1990. s. 78.

¹⁴⁴ ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ. 1862. Εἰς τοὺς Ἀνδριάντας ομιλίαι. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 49. Paris, 1862. s. 121.

(po vyhnaní z raja do púšte). Uskutočníme stručnú, ale výstižnú analýzu tejto problematiky vo vzťahu k biblickému a patristickému chápaniu pojmov *raj*¹⁴⁵ a *púšť*¹⁴⁶.

Prvotní Adam a Eva – *starý Adam* a *stará Eva* – sú vo veľmi úzkom vzťahu k protológii i histórii. Christos ako *Nový Adam* a Presvätá Bohorodička ako *Nová Eva* sa nachádzajú zasa v úzkom vzťahu k histórii a eschatológii. Podobným spôsobom je prvotný alebo protologický človek – to znamená v stave pred pádom – vo vzťahu k *raju*, do ktorého ho stvoril Boh, a padlý historický človek zasa vo vzťahu k *púšti*, ktorú si pre svoj ďalší život vybral on sám. Eschatologicky obnovený človek sa opäť vráti do nového raja – Božieho kráľovstva.¹⁴⁷ Všetko to dáva základné kontúry a vysielá isté signály o pojmoch *raj* a *púšť*, ktoré sa často vyskytujú v prvých kapitolách knihy *Genezis*.

Mnohí odborníci vrátane tzv. moderných teológov sú toho názoru, že pod pojмами *raj* a *púšť* je potrebné chápať istú geografickú oblasť v zmysle týchto slov a snažia sa o konkrétne vymedzenie územia, v ktorom žil prvý človek, resp. prví ľudia. Trúfajú si vymedziť aj konkrétne vhodné územia. Najčastejšie sa uvádza oblasť Mezopotámie medzi riekami Eufrat a Tigris ako *raj* a príľahlé púštne oblasti ako *púšť*, kde boli Adam s Evou po páde vyhnaní. Avšak teológia vo svojej podstate nemôže byť substituovaná ani geografiou, ani antropológiou či etnografiou, ani žiadnou inou vedeckou disciplínou. Každá takáto veda má, samozrejme, právo prezentácie vlastnej teórie a pohľadu na skúmanú problematiku, ale v konečnom dôsledku je na teologickej vede – a to je zasa jej právo – aby kráčala vo svojich intenciách a ponúkala človeku i svetu pravdu o Božej ikonómii a láske s cieľom ich záchrany a obnovenia.

Teda určite pri pojmoch *raj* a *púšť* nejde o geografické kategórie, ale o pojmy s teologickým a duchovným obsahom. Metropolita I. Alfejev o raji hovorí ako o „stave mysle“ a „blaženosti duše, ktorá pramení z prebytku lásky a svet-

¹⁴⁵ Εδέμ (παράδεισος)

¹⁴⁶ έρημος

¹⁴⁷ Pozri MANTZARIDIS, G. 1984. *The Deification of Man. St. Gregory Palamas and the Orthodox Tradition*. New York : St. Vladimir's Seminary Press, 1984. p. 121.

la.“¹⁴⁸ Tieto slová signalizujú reálne stavy života človeka a jeho spoločenstva s Bohom – ak je tento vzťah prirodzený a nenarušený, predstavuje *raj*, ak je však neprirodzený a narušený, čo hriech nesporne spôsobil, predstavuje *púšť*. V *raji* Adam a Eva vzájomne komunikovali, medzi nimi vládlo spoločenstvo lásky, panovali nad celým stvorením a nachádzali sa v harmonickom priateľstve zo všetkými živočíchmi v prírode. Kulmináciou takéhoto rajskeho stavu a života bolo ich bezprostredné spoločenstvo s ich Stvoriteľom, Bohom. Zjednodušené, ale pritom veľmi názorne sa dá vzťah prvého človeka charakterizovať tak, že lásku, pokoj, harmóniu, súlad a uspokojenie nachádzal v troch základných smeroch alebo vzťahoch: v horizontálnom smere k Bohu, vo vertikálnom smere k sebe samému i svojmu blížnemu, teda k svojej žene, a nakoniec aj k prírode. Takýto obraz života predstavuje to, čo sa má chápať pod pojmom prirodzený stav stvorenia.

Púšť je zrieknutím sa toho všetkého, popretím takéhoto obrazu a spôsobu života. Narušenie vzájomného vzťahu lásky medzi Adamom a Evou, bratovražda Kaina, keď vlastnou rukou zabíja svojho brata Ábela, strata slobody a tým pádom otroctvo, poroba, a mnohé ďalšie neprirodzené stavy týkajúce sa celého spektra psychosomatického života človeka, ale hlavne strata spoločenstva s Bohom, to všetko znamená *púšť*. Všetko je *naruby prevrátené*, pusté, zvrátené, démonické a predovšetkým neprirodzené, pretože je to výsledok vzbury, dôsledok hriechu a pádu človeka. Teda, keď hovoríme o *raji* a *púšti* v pravom teologickom význame týchto slov, musíme hovoriť o spôsoboch života – prirodzenom a neprirodzenom.

Púšť je aj miestom duchovnej schizofrénie, kde sa človek duchovne stáva chorým a odcudzuje sa. *Raj* – Cirkev je zasa nemocnicou (liečebňou), teda miestom, kde sa môže uzdraviť z každej choroby. Život bez možnosti lásky, bez toho, aby človek mohol milovať a byť milovaný, je v podstate samotou, púšťou a v konečnom dôsledku peklom. V tomto svete akoby v púšti sa totiž šíri strach a hrôza, a ako hovorí svätý apoštol a evanjelista Ján Teológ „*strach je peklom*.“¹⁴⁹

¹⁴⁸ ALFEJEV, I. 2016. *Mystérium víry. Uvedení do pravoslavné teologie*. Červený Kostelec : Pavel Mervart, 2016. s. 216.

¹⁴⁹ 1Jn 4, 18.

Iná otázka, ktorá si vyžaduje správne objasnenie a chápanie, a je v priamom vzťahu k raju a púšti, je existencia *stromu života* a *stromu poznania* (*dobra a zla*). Aj pri skúmaní tejto problematiky je dôležité zopakovať, že raj je jediným miestom života, zatiaľ čo púšť sa spája s problémom poznania i smrti. Raj teda znamená život, je synonymom života – života prirodzeného, neskazeného v raji, ale aj života obnoveného vo večnosti, to znamená, že je pojmom tak protologickým, ako aj eschatologickým. História je zasa v paralelnom vzťahu k púšti, je akoby permanentnou výchovou človeka s cieľom poznávať svet, prírodu, samého seba, svojho blízkeho a predovšetkým svojho Stvoriteľa. Je preto potrebné odmietnuť každú teóriu o raji ako o prírodnej *rozmarnej záhrade*. Mnohí cirkevní otcovia pod pojmom *raj* chápu Božie kráľovstvo. Videnie Boha, Jeho dobra a spoločenstvo s Ním robia zo života raj. Raj tak patrí do plánu Božej ikónomie a je prejavom Božej lásky k človeku. V knihe *Genezis* sa hovorí, že raj vysadil Boh pre človeka, aby mu urobil radosť, pre jeho potešenie, čo Boh zdôraznil slovami, že je to „*veľmi dobré*.“¹⁵⁰ O púšti však jednoznačne môžeme povedať, že nie je Božím výtvorom, ale ľudským. Tá je neprítomnosťou, absenciou *stromu života* a stratou raja. A tak, ako nie je správne si v kontexte vymedzenia raja a púšte klásť otázky geografického charakteru, podobne aj pri problematike *stromu poznania dobra a zla* nie je správne skúmať *botanickú záhadu*, teda aký druh ovocia priviedol prarodičov k pádu, pretože podstatou problému nie je určitý druh ovocia, ale primárne vzťah človeka k Bohu ako Stvoriteľovi.¹⁵¹

ZÁVER

Na záver uvádzame, že základnou charakteristikou prvého človeka do jeho pádu bola relatívna a neúplná, *nedokonalá dokonalosť* jeho prirodzenosti. I. Romanidis hovorí o stvorení človeka ako o „relatívne dokonalom.“¹⁵² To znamená, že aj jeho slobodná vôľa bola ešte nedokonalá, výstižnejšie povedané, bola v štádiu postupného zdokonaľovania sa. Táto nedokonalosť slobodnej vôle

¹⁵⁰ 1Mjž 1, 31.

¹⁵¹ Pozri ΠΑΤΡΩΝΟΣ, Γ. 1994. *Θεολογία και ορθόδοξο βίωμα*. Αθήνα : Δόμος, 1994. s. 91-92.

¹⁵² ΡΩΜΑΝΙΔΗΣ, Ι. 1992. *Το προπατορικών αμαρτημάτων*. Αθήνα : Δόμος, 1992. s. 153.

človeka sa prejavovala ako možnosť voľby a výberu. V. Lossky v tejto súvislosti hovorí, že „dokonalá prirodzenosť nepotrebuje voľbu, nakoľko pozná dobro prirodzeným spôsobom. Jej sloboda je týmto poznaním podmienená.“¹⁵³

Ďalším charakteristickým znakom spôsobu života človeka v raji bol veľmi úzky, bezprostredný vzťah a priama *komunikácia* so Stvoriteľom. Celý život človeka bol nasmerovaný k Bohu (teocentrický spôsob života) a z dôvodu tohto vzťahu všetky jeho psychosomatické činnosti prebiehali harmonicky zabezpečujúc a *garantujúc* tak rovnováhu jeho prirodzenosti. Boh stvoril človeka „*na svoj obraz a podľa svojej podoby*“¹⁵⁴ a človek s takouto *výbavou* mal úspešne absolvovať cestu nekonečného zdokonaľovania sa *od obrazu k podobe*¹⁵⁵ a dôjsť až do cieľa, teda k zbožšteniu.¹⁵⁶

SUMMARY

The life of the first man in paradise was characterized by dispassion, intactness and immortality, but they were not given by nature, but *by God's grace*. Not even his sinlessness and holiness were absolute but relative, they were determined by his free will. We come to the conclusion that the characteristic of the first person prior to his fall was relative and incomplete *imperfect perfection* of his nature. Initially, it was directed and turned to its Creator, but that orientation was gradually becoming conscious and purposeful, meaning that a man should freely choose to unite with God as the goal of his life. Thus man would have reached the state of irreversible and definitive perfection – deification. Examining the *paradisiacal way of life* of the first humans, we come to yet another conclusion that a *paradise* also means the state of man's mind and the blessedness of his soul, which stems from the overabundance of God's love and light. It represents the real state of human life and

¹⁵³ ЛОССКИЙ, В. Н. 2012. *Очерк мистического богословия Восточной Церкви. Догматическое богословие*. Сергиев Посад : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2012. с. 183-184.

¹⁵⁴ 1Mjž 1, 26.

¹⁵⁵ Позри ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ. 1857. *Adversus haereses*. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 7. Paris, 1857. s. 1137-1138.

¹⁵⁶ Позри DVOŘÁČEK, M. 2010. Biblická interpretace učení o theosi (zbožštění). In *Pravoslávny biblický zborník*. Gorlice : Diecezjalny ośrodek Kultury Prawosławnej ELPIS v Gorlicach, 201. Zv. I/2010, s. 60.

his relation to God – if it is natural and built for love, it remains a *paradise*, but if for sin there is a denial of such a way of life, the absence of love, everything becomes desolate and unnatural, changing into *desert*.

Zoznam bibliografických odkazov

Biblické pramene

Biblia. Písmo Svätej Starej a Novej Zmluvy. 1999. Liptovský Mikuláš – Banská Bystrica : Tranoscius a Slovenská biblická spoločnosť. ISBN 80-7140-182-X.

Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета. 1992. Москва : Издание Московской Патриархии.

Biblia Sacra. Iuxta Vulgatam Versionem. 2007. Stuttgart : Deutsche Bibelgesellschaft. ISBN 978-3-438-05303-9.

Η Παλαιά Διαθήκη κατά τους Εβδομήκοντα (Ο΄). Septuaginta. 2006. Stuttgart : Deutsche Bibelgesellschaft. ISBN 978-3-438-05119-6.

Patristické pramene

ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ. 1857. *Adversus haereses*. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 7. Paris, 1857. s. 433-1224.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ. 1858. Λόγος εἰς τὰ Θεοφάνια. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 36. Paris, 1858. s. 312-333.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Εἰς Πουλχέριαν λόγος. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 46. Paris, 1863. s. 864-877.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ. 1863. Περί κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 44. Paris, 1863. s. 123-256.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ. 1864. Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ορθοδόξου πίστεως. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 94. Paris, 1864. s. 789-1228.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ. 1862. Εἰς τοὺς Ἀνδριάντας ομιλίαι. In MIGNE, J.-P. *Patrologia Graeca*. Τόμος 49. Paris, 1862. s. 15-222.

СИМЕОН НОВЫЙ БОГОСЛОВ. 1892. Слово 2. In *Творения*. Том 1. Слова 1-52. Сергиев Посад : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 1892.

Vedecké a odborné publikácie

- ALFEJEV, I. 2016. *Mystérium víry. Uvedení do pravoslavné teologie*. 1. vyd. Červený Kostelec : Pavel Mervart, 2016. ISBN 978-80-7465-209-7.
- БРЯНЧАНИНОВ, И. 2005. *Жизнь и смерть. Слово о человеке. Слово о смерти*. Москва : Издательский Совет Русской Православной Церкви «Даръ», 2005. ISBN 5-485-00027-4.
- САР, А. 2016. *Stvorenie sveta a človeka, život a pád prarodičov, odhalenie priestupku a trest*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016. ISBN 978-80-555-1584-7.
- DVOŘÁČEK, M. 2010. Biblická interpretace učení o theosi (zbožštění). In *Pravoslávny biblický zborník*. Gorlice : Diecezjalny ośrodek Kultury Prawosławnej ELPIS v Gorlicach, 2010. Zv. I/2010, s. 59-74. ISBN 978-83-928613-0-0.
- ΕΥΘΥΜΙΟΣ (ΣΤΥΛΙΟΣ), Κ. 1990. *Ανθρωπος: άρσεν και θήλυ*. 1. εκδ. Αθήνα : Γρηγόρη, 1990.
- JEŽEK, V. 2005. *Od individualismu k obecnství. Úvod do byzantské teologické antropologie*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. ISBN 80-8068-306-9.
- ЛЕОНОВ, В. 2013. *Основы православной антропологии*. Москва : Издательство Московской Патриархии Русской Православной Церкви, 2013. ISBN 978-5-88017-351-8.
- ЛОССКИЙ, В. Н. 2012. *Очерк мистического богословия Восточной Церкви. Догматическое богословие*. 2-е изд. Сергиев Посад : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2012. ISBN 978-5-903102-36-5.
- МАКАРИЙ (БУЛГАКОВ), митр. 1999. *Православно-догматическое богословие*. Том I. 1-е изд. Москва : Молодая гвардия, 1999.
- MANTZARIDIS, G. 1984. *The Deification of Man. St. Gregory Palamas and the Orthodox Tradition*. 1. ed. New York : St. Vladimir's Seminary Press, 1984. ISBN 0-88141-027-6.
- ΠΑΤΡΩΝΟΣ, Γ. 1994. *Θεολογία και ορθόδοξο βίωμα*. 1. εκδ. Αθήνα : Δόμος, 1994. ISBN 960-7217-95-0.

- PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Byzantská teológia*. II. diel. *Doktrína*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2004. ISBN 80-8068-286-0.
- ΡΩΜΑΝΙΔΗΣ, Ι. 1992. *Το προπατορικόν αμάρτημα*. 2. εκδ. Αθήνα : Δόμος, 1992. ISBN 960-7217-15-2.
- ΤΣΑΝΑΡΑΣ, Π. 1970. *Η ανθρωπολογία του Μ. Βασιλείου*. Θεσσαλονίκη : Ιδρ. Πατερικών Μελετών, 1970.
- WARE, K. 1996. *Cestou orthodoxie*. 1. vyd. Praha : Sít, ekumenické nakladatelství, 1996. ISBN 80-901571-6-5.

THE PRIMAL STATE OF MAN IN PARADISE (PARADISE AND DESERT AS THE STATES OF HUMAN LIFE AND MIND)

Miroslav ŽUPINA, lecturer, Faculty of Orthodox Theology, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, miroslav.zupina@unipo.sk, 00421517724729

Abstract

This particular study brings a biblically-patristic view of the primal state of man in paradise. The Bible narrative about the creation of man, including his life in paradise, is understood above all as a revealing God's mystery and truth. Based on the Holy Scriptures and the teaching of the Church Fathers, we point out that the characteristic feature of a person's way of life in Paradise was a very close, immediate relationship and direct communion with his Creator. The entire life of man was directed towards God, and because of this relationship all his psychosomatic activities have been proceeded harmoniously ensuring and guaranteeing the balance of his nature. Finally, we examine the interrelation of the biblical conceptions of paradise and desert, which we perceive as the states of human life, especially his mind and communion with God.

Keywords

Man, communion, relationship, nature, perfection, freedom, will, paradise, desert